

O'ZBEK VA RUS MAQOLLARI ASOSIDA OILA TUSHUNCHASINING YORITILISHI**Ikromaliyeva Saodatoy Shuhratbek qizi**

Andijon davlat pedagogika instituti O'zga tilli guruhlarda rus tili yo'nalishi 1-bosqich
magistri

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6583404>

ANNOTATSIYA: Maqolada o'zbek va rus xalq maqollarida oila tushunchasining yoritilishi haqida so'z yuritiladi. Tarjimaning bir qancha muhim innovatsion usullarini topish va rus va o'zbek tillaridagi o'ziga xos xususiyatlarni qarama-qarshi qo'yish uchun boshqa tilda tarjima qilish uchun maqsadli tilda ba'zi maqollarning ekvivalentlari berilgan.

Kalit so'zlar: maqol, oila, sinonim, antonim, madaniyat, mentalitet, bola.

Bizga ma'lumki, maqollarning millat milliy xususiyatlari va madaniyatini aks ettirishdagi o'rni katta. Maqollarda nafaqat xalqning urf-odatlar va milliy tushunchalari, balki tarixiy joylar, taniqli insonlar va xalqning taniqli personajlari ham o'z ifodasini topgan. Taniqli tilshunos V. Mayder o'z kitobida maqolga quyidagicha ta'rif beradi: "Maqol - bu xalqning hikmat, haqiqat, axloq va ananaviy qarashlarini metafora, sobit va esda qolarli shaklda o'z ichiga olgan qisqa, umuman ma'lum jumla. avloddan avlodga o'tib kelmoqda" [1]. **Maqol** — xalq og'zaki ijodi janri; u qisqa va lo'nda, obrazli va obrazsiz, grammatik va mantiqiy tugallangan ma'noli hikmatli ibora, chuqur mazmunli bo'ladi. Muayyan aniq shaklga ega. maqollarda avlod-ajdodlarning hayotiy tajribalari, jamiyatga munosabati, tarixi, ruhiy holati, etik va estetik tuyg'ulari, ijobiy fazilatlarini mujassamlashgan. Asrlar mobaynida xalq orasida sayqallanib, ixcham va sodda poetik shaklga kelgan. Maqollar mavzu jihatdan nihoyatda boy va xilma-xil. Vatan, oila, mehnat, ilm-hunar, do'stlik, ahillik, donolik, hushyorlik, til va nutq madaniyati, sevgi va muhabbat kabi mavzularda, shuningdek, salbiy xislatlar xususida rang-barang maqollar yaratilgan [4].

Maqollarning paydo bo'lishi va shakllanishi, ularni xalq tomonidan jonli suhbatga kiritish ba'zan ancha uzoq vaqt talab etadi. O'zbek va rus tillari ikki til oilasiga mansub shuningdek, ular rivojlanish tarixi va o'zga tillarning ta'siri nuqtayi nazaridan bir-biridan farq qiladi. Shuning uchun ham maqollardagi mazmun bir-biriga yaqin bo'lsa-da ko'p o'rinlarda shakl va semantikasida bir-

biridan farq qiladi. Maqollarni tarjima qilishda tilshunosdan yuksak mahorat, madaniy, sotsiologik bilimlar talab qilinadi, zero tarjimada millatlarning mentaliteti, yashash tarzi va dunyoqarashidan kelib chiqib maqolning asl mazmuniga mos keluvchi ekvivalentini topish lozim. Maqollarni soʻzma-soʻz tarjima qilish, boshqa tillarda maqollarning maʼnosini ifodalash uchun yetarli emas, chunki uning mazmuni tarjima qilingan tilda mavjud. Bu maqolning asosiy maʼnosini notoʻgʻri tushunishga olib kelishi mumkin.

Ushbu maqolada oila haqidagi maqollardan misollar keltirish yordamida oʻzbek va rus tilidagi maqollarning lingvomadaniy xususiyatlarini tahlil qilinadi. “Oila”, tushunchasi “sogʻliq”, “boʻylik” va “mehnat” kabi ijtimoiy tushunchalar qatorida sodir boʻladigan inson hayotida qimmatli mavhum tushunchadir. Quyida ayrim oʻzbek maqollari va ularning rus tilidagi muqobillarini koʻrib tahlil qilamiz:

1) *Xotin-erning vaziri* . Муж — голова, жена — шея. Har ikki tilda oilada er-xotinning oʻrni, mavqeyi haqida bir-biriga oʻxshash maʼnodagi maqollar keltirilgan. Oʻzbek tilida xotinning vazirga qiyoslanishi orqali erning podshoh yaʼni oila boshligʻi ekanligiga, oʻz oʻrnida ayol dono boʻlsa vazir kabi erini toʻgʻri yoʻlga yetaklashiga shama qilingan. Xuddi shu maʼno rus tilidagi maqolda er va xotinni bosh va boʻyinga qiyoslash orqali koʻrsatilgan. Yaʼni boʻyin qayerga burilsa bosh ham shu tarafga qaraydi. Maqollar oʻrtasida sinonimlik boʻlsa-da nozik boʻyoqlar bilan farqlanadi.

2) *Bolali uy bozor— bolasiz uy mozor*. Семья без детей — что цветок без запаха [5]. Ikki tildagi bu maqollar lingvokulturologik tahlilni taqazo etadi. Demak, har qaysi millat uchun oilaning asosi, koʻrki farzand bilan ekanligi ayon boʻladi. Oʻzbek tilida ham rus tilida ham oʻxshatish sanʼatidan foydalanilgan. Ona tilimizda bolasiz uy mozorga qiyoslansa, rus tilida iforsiz gulga qiyoslanmoqda. Demakki oila farzandlar bilan goʻzal ekanligiga ishora qilingan.

3) *Oila farogʻati, er-xotin sadoqati*. В дружной семье и в холод тепло [3]. Bu maqol orqali oilada er-xotin oʻrtasidagi munosabatlarning iliqligi, sadoqat, inoqlik borligi butun oilaning tinchligi garovi ekanligi koʻrsatilgan. Har ikki maqol shuni anglatadiki, er-xotin totuv boʻlsa oilada osoyishtalik hukmron boʻladi.

4) *Qarisi bor uyning parisi bor*. У кого есть бабушка и дед, тот не ведает бед [4] Jahonda qadimdan doimo keksalar donishmandlik timsoli sifatida alohida qadrlanib kelinadi. Oilaviy

munosabatlarda ham ularga maslahatgo'y shaxslar sifatida qaraladi. Musulmonlar nuqtai nazaridan qaysi xonadonda keksalar bo'lsa u xonadon fayzli deb hisoblanadi. Ruslarda ham bu yuqoridagi maqol misolida ko'rsatilgan. Qaysiki xonadonda bobo-buvilar bo'lsa u yerda gina kudurat, xafachilik bo'lmaydi deyilgan, ya'ni keksalar vaziyatni doim nazorat ostiga olib yoshlarni to'g'ri yo'lga solib turadilar.

Oila haqida o'zbek tilida ko'plab maqollar mavjudki, ularning ekvivalentlarini boshqa tillarda uchratib bo'lmaydi, buning asosiy sababi shundaki, oila haqidagi ko'plab o'zbek maqollari o'zbek madaniyatini ifoda etadi: O'nta bo'lsa o'rni boshqa qirqta bo'lsa- qilg'i; Oila-qo'sh ustunli ayvonva hokazo.

Xulosa qilib aytganda, rus va o'zbek tillaridagi maqollar bir-biridan semantik, strukturaviy, stilistik va hatto pragmatik jihatdan farq qiladi. Maqollar millat madaniyatining ko'plab kamchiliklarini qamrab oladi. Maqollar mavjud bo'lgan til madaniyatini tavsiflash, aniqlash va ifodalashga xizmat qiladi. Tilning paremiologik fondida milliy tushunchalar, narsalar, hissiyotlar, urf-odatlar, taniqli ajdodlar, hatto joy nomlari - madaniy nuqtalarni ko'rish mumkin. "Oila" tushunchasi bilan bog'langan rus va o'zbek maqollari millatning mentaliteti, madaniyati va urf-odatlarini aks ettiradi va ushbu millat tilida muhim o'rin tutadi. Ikkala tilda oila haqidagi maqollar xilma-xil bo'lib, ular orasida sinonimik yoki antonimik maqollarni topish mumkin. Ammo ularning sinonimik va antonimik munosabatlari mutlaq deb hisoblanmaydi, chunki ular kontekstga qarab tanlanadi, natijada ularning ma'nolari ham ozgina o'zgarishi mumkin. Shu sababli, maqolni tegishli joyda qo'llash nutqni yanada jozibador qiladi.

ADABIYOTLAR:

1. Abrahams R.D. Proverbs and proverbial expressions. In R. M. Dorson (Ed.), *Folklore and folklife*. Chicago, 1972. P. 117-127.
2. Norrick N.R. *How proverbs mean*. Berlin: Mouton, 1985.
3. <https://maqollar.uz>
4. <https://uz.wikipedia.org/wiki>
5. <https://nukadeti.ru/poslovicey/o-seme>
6. <https://uzbaza.uz>

7. To'xtasinova, N. R. Q., & Soibjonova, M. T. O. Q. (2022). TAGMA'NO VA PRESUPPOZITSIYA HODISASINING PRAGMATIK TADQIQI (Abdulla Qahhor asarlari misolida). Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 2(4), 141-146.
8. Тухтасинова, Н. Р. (2021). ИССЛЕДОВАНИЕ ПРЕДВАРИТЕЛЬНЫХ И ТАГМАНСКИХ СОБЫТИЙ НА РАБОТАХ АБДУЛЛЫ КАХХАР. Экономика и социум, (2-2), 240-244.
9. Pratoва, G. O., & To'Xtasіnova, N. R. Q. (2022). O'ZBEK TILIDA FREZELOGIZMLARNING PRAGMATIK SINONIMYASI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(5), 35-38.